

© Яцишина Г. А.

- Майдан, 1991. — 72 с.
6. Проблеми теорії ментальності / [М. В. Попович, І. В. Кисляковська, Н. Б. Вяткіна, В. В. Навроцький, А. А. Васильченко, Я. О. Кохан, В. Й. Омелянчик, О. Л. Маєвський, В. І. Кузнецов, А. Т. Ішмуратов, С. Б. Кримський, Ю. Г. Писаренко, Л. П. Депенчук, В. Д. Білодід, П. Ф. Йолон]. — Київ : Наукова думка, 2006. — 408 с.
 7. Лук М. І. Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ — початку ХХ ст. / АН України. Ін-т філософії / М. І. Лук. — Київ : Наукова думка, 1993. — 150 с.
 8. Малахов В. А. Філософія вдячності Григорія Сковороди : Нетрадиційні паралелі / В. А. Малахов // Вісник НАН України. — 1994. — № 11-12. — С. 84-88.
 9. Моисеев Н.Н. Современный рационализм и мировоззренческие парадигмы / Н. Н. Моисеев // Общественные науки и современность. — 1994. — № 3. — С. 77-87.
 10. Социологический энциклопедический словарь: [Текст] : на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / Ред.-координатор акад. Г. В. Осипов. — М. : Издат. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1998. — 488 с.
 11. Старовойт І. С. Збіг і своєрідності західноєвропейської та української ментальностей: філософсько-історичний аналіз / Старовойт І. С. — Тернопіль : Діалог, 1997. — 256 с.
 12. Чижевський Д. Українська філософія / Д. Чижевський // Філософські студії. — 1993. — №1. — С. 48-157.
 13. Філософський словник соціальних термінів / В. П. Андрущенко, Т. В. Андрущенко, В. Г. Антоненко; [За заг. ред. В. П. Андрущенка]. — К., Х. : «Корвін», 2002. — 672 с.
 14. Философский энциклопедический словарь: [Текст] / [Ред.-сост. Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко]. — М. : ИНФРА-М, 2004. — 576 с.

Яцишина Г. А. — здобувач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 121.7+34

АКСІОЛОГІЧНІ СМИСЛИ ВЛАСНОСТІ В ПРОЦЕСАХ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджується проблема «власності» в співмірності з поняттями «своє» («мое»). Показано взаємозв'язок різних форм власності з процесами самореалізації особистості.

Ключові слова: *власність, своє, особистість, свобода, самореалізація, цінність, суб'єкт, об'єкт, відносини.*

АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ СМЫСЛЫ СОБСТВЕННОСТИ В ПРОЦЕССАХ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье исследуется проблема собственности в соразмерности с понятием «свое» («мое»). Раскрывается взаимосвязь разных форм собственности с процессами самореализации личности.

Ключевые слова: *собственность, свое, личность, свобода, самореализация, ценность, субъект, объект, отношения.*

AXIOLOGICAL SENSES OF OWNERSHIP IN PERSONALITY'S SELF-IDENTIFICATION PROCESSES

The article explores a problem of "ownership" compared to the concepts of "own" ("my"). The interrelation of different forms of ownership of the processes of self-identity is shown.

Keywords: *property, own, individual, freedom, self-realization, value, subject, object, relations.*

Прогрес людської свободи має різні виміри, серед яких одне з чільних належить проблемі власності, що виступає інтегруючим чинником в сутнісній характеристиці соціально-політичних і культурних відносин. Найбільш повно і рельєфно власність виявляє себе через володіння речами, предметами природного і соціального характеру. Через відношення до власності виникає можливість зрозуміти різні сторони життя людини в його світоглядних і ціннісних аспектах.

Виокремлення суб'єктно-об'єктних відносин в процесі розвитку уявлень про власність сприяє

формуванню соціального статусу людини. В одному випадку вона як власник стає «господарем», «володарем», «розпорядником» об'єктів, речей, предметів, землі, капіталу. В іншій ситуації володіння власністю обумовлює її залежність від інших людей. Відсутність власності змушує «продавати» свої здібності, силу, фактично себе. Причини, чому так відбувається, створюють потребу вияснення сутності понять «власне» і «своє» («моє») в їх точках перетину.

Аналіз «власності» виокремлює в ньому поняття «своє». Власність з початку свого виникнення приречена на важке «докопування» до своєї сутності. Те, що комусь видається багатозначністю терміна, насправді є «вершиною айсберга». Прагнення уточнити, «закріпити» власність в правових поняттях не випадкове. Звична в лексиці і риторичних заявах, підкреслена в законодавстві, «власність» постійно нагадує про необхідність уточнення і вивчення себе як проблеми. Без цього вона як мінімум двозначна. «Поняття власності сипуче як пісок. Воно йде туди, куди дефініції не проникають. З новим проектом власності самовпевнена свідомість з претензією на революційність зав'язла в глибинах, які навіть уявити їй важко» [4, с. 72], – зазначає В. В. Бібіхін.

Важливим є те, що власність як «запис майна» на юридичну особу по контракту інша, ніж та власність, що «повернулася до себе» і стала «собою». Але юридична власність не випадково розуміється завжди «з повагою» до відновлення речі як власності і людини як її володаря. Відокремити і відособити юридичне значення власності можна лише «штучно». В цьому випадку ігнорується невичерпний смисл власності. Здобуття, набування власності зрозуміле в кінцевому рахунку тільки як досягнення, набування «свого». Адже «право власності (володіння) на своє «Я» властиве кожній людині і є передумовою її правового існування, існування як суб'єкта правових відносин, учасника суспільного договору» [8, с. 191], – підкреслює П. Козловскі.

Кожний індивід нікому і нічому не належить так, як «своєму» в тому значенні, що зайнятий «своєю» справою, живе «своїм» розумом і знає «свій» час і «свої» можливості. Мова йде не про абстрактного, а конкретного індивіда. «Своє» вказує на володіння в іншому (екзистенційному) смислі, ніж «нотаріально завіреному». Людина повністю «поринає» в «своє», тому не зможе дати про нього інформацію і завжди приходиться до його приватного (власного) розуміння. Вираз «*suo iure*» перекладається з латинської «по своєму праву» і говорить про правовий захист особистості. Але первісно це означало з «повним правом», обґрунтовано, поза відношенням до індивідуального права. «*Suum esse*», буквально «бути своїм», означає бути вільним (громадянином Риму). Давньогрецька назва буття «*ousia*» зберігала первісне значення власності. У пізнього М.Гайдеггера «співбуття» («со-бытие») як явище, поява «осаяння буття» вказує одне із значень на «своє», «власне» (*Ereignis* – *eiganen*). В даному випадку «від мінливої релятивності свого в значенні належності комусь юридично належного думка не може не повернутися до основи власне свого як справжнього, чим людина інтимно захоплена без надії пояснити, лише відчуваючи прагнення захоплення. Свобода, по суті, не незалежність, вона навпаки прив'язана до таїни свого» [4, с. 75].

Підкреслимо, що «своє» може бути пізнаним, але спроби «вирахувати», сформулювати його ніколи не вдавалися. Для дослідника, який вивчає природу, шлях до змісту «свого» більш важкий, ніж вивчення галактик, орбіт планет тощо. Свобода – це насамперед захопленість «своїм», де «свій» (своє) потрібно розуміти в зв'язку з «усіма», з «родом» (народом). Мислить себе в свободі не «юридична особа» і не індивідуальне («фізичне») Я, а власність в її «захопленості (захопленні) світом» [4, с. 76]. В цьому випадку світ є «свій» («мій»).

В процесі формування «своє» поступово вбирає в себе інтимно близьке, світ, потім державу, потім громадянське суспільство, сім'ю, близьких. У світі «своє» співпадає з «родовим» (рідним). Усі ці величини втягнуті в проблематику власності. «Власність», «своє» ніколи не може бути більш зрозумілим, ніж світ. «Своє» як живильна енергія не відкрита свідомості. Звідси прагматична чіткість і жорсткість боротьби за власність, як правило, не завжди відповідній культурі і моральності. Виявляється, що «своє» в нас же самих виявляється для нас недосяжним. В останньому горизонті «своє», «власне» є «світ» (буття). Ми відповідаємо на питання, «хто ми самі» і «де наше місце» в світі. Нашою здатністю є «запитування про події світу» [4, с. 74]. Що повертає до неминучості філософського осмислення проблеми, яке дає інше розуміння власності, ніж просто знання про неї чи її усвідомлення.

Визначити, що є «власність» в поглибленому розумінні «свого», так чи інакше є справою свободи мислення. В свою чергу воно є тим, що ми називаємо «специфікою філософії». Прагнення зрозуміти переміщає нас у все нові інтелектуальні міркування, які показують: якщо з власністю взагалі має смисл мати справу, то тільки на шляху терплячого осмислення «свого», «рідного» («родового») як добра («майна і блага») і «світу» як «свого» інтимного, близького. В цьому контексті

власність проходить через духовне осмислення в натуральному господарстві, в товарному виробництві, в грошах, через становлення індивідуальності, і, нарешті, через інтелектуальну власність, в тому, що Г.Гегель називав «внутрішньою власністю духу» [6, с. 74]. Власність в кінцевому підсумку «йде» в таку себе, про яку безглуздо запитувати, кому вона належить. Вона «своя» [6, с. 186].

Підкреслимо, що принцип «свободи власності», визнається вона чи ні, так чи інакше здійснює себе через порядок «явлення» (появи). Так, проти «юридичної власності» у перехідні (революційні) епохи приймаються жорсткі, іноді репресивні міри. Менше кидаються в очі більш ефективні ідеологічні міфи у вигляді згоди (визнання) захоплення власності неморальними, нецивілізованими, некультурними методами. Хоча «нерівність величини власності утворює основу нерівності політичних прав участі» [8, с. 191-192], однак прийняття заходів проти власності руйнує, як правило, матеріальну основу («речовину» і «тіло»). Тобто саме те, що не повинно «заперечувати» моральне зусилля.

В даному контексті «внутрішня власність духу» є «володіння тілом і духом», яке досягається освітою, навчанням, звичкою тощо. Цьому заглибленню в «своє» протистоїть «відчуження». Але свобода «розумної волі» повертає речі до їх «власної самості». Права «свободи волі» переважають, оскільки вона «краще за речі» знає їх призначення. У владі «розумної волі» – все. «Тіло робиться належним людині тільки через волю; не освоєне нею, воно стає чужим. Але людина не тіло. Свобода виключає зрівняння власності як в сторону позбавлення її, так і в сторону обов'язкового наділення нею. Нав'язування юридичної власності тому, хто від неї відмовляється, спрямувавши волю і розум на увесь світ, означає її притиснення, пригнічення» [8, с. 78], - зазначає П. Козловскі.

Важливим є те, що обґрунтування проблеми «власності» полягає в поверненні речі «своїй» (власній) сутності. Втрата речі шкідлива не сама по собі, а тому що це, можливо, суперечить її призначенню. Тільки реалізація речі дає право на неї. Хто правильно користується нею, той і є її власник. Власність завжди і повністю відокремлена від користування, що і робить її собою (тим, чим вона є) [4, с. 73].

Важливо пам'ятати, що поняття «власність» в соціальній та інтелектуальній історії завжди було предметом дискусій. Починаючи з біблійних часів, власність ніколи не втрачала своєї актуальності – для царів, жерців, солдат, купців, ремісників, селян і навіть рабів, які періодично повставали, прагнучи до повернення своєї найбільш бажаної власності – свободи. Мислителі всіх попередніх століть в тій чи іншій формі зверталися до обговорення проблеми «власності». Разом з тим ні в працях минулого, ні в сучасній науковій літературі важко знайти вичерпне визначення феномена власності, що «завжди слугувало для одних нездоланною перешкодою на шляху до реалізації своїх – часом найбільш високих – цілей, а для інших – найважливішою опорою стабільності в суспільстві, умовою соціального й особистого добробуту» [2, с. 187]. Проблема «власності» ставить питання про сутність «приватної власності»: коли вона виникла і які особливості функціонування; що таке інтелектуальна власність і в чому її особливість; які інші види власності існують поряд з нею; чи має вона історичні перспективи тощо. Всі ці питання тільки видаються вирішеними.

В умовах постіндустріального суспільства й інформаційної революції виникла нова економіка, під впливом якої кардинально перетворюється увесь господарський лад сучасного буття. Все це змушує по-новому поглянути на питання власності. Зокрема, виявити основні проблеми виникнення й функціонування інтелектуальної власності. Але для цього необхідно виявити сутнісні риси власності як такої. Адже вона, вважав М.Бердяєв, не позбавлена «містеріозності». Зазначимо, що історію поняття «власність» прослідкувати значно легше, ніж історію явища, яке воно означає. Впродовж багатьох століть, які передували становленню розвинених форм економічного суспільства, поняття «власності» або не використовувалося зовсім, або застосовувалося в значеннях, досить далеких від прийнятих сьогодні. Так, Арістотель говорить про майно (*khremata*) і про володіння ним (*ktema*) [1, с. 76], але не про власність. В римську епоху досить широке розповсюдження одержав термін «*proprietas*», який походить від слова «*proprius*»; з його допомогою належна кому-небудь річ протиставлялась іншим об'єктам, які знаходилися в спільному володінні (наприклад, общинним землям – *ager publicus*). У той же час в «Дігестах Юстиніана» застосовувалося поняття «володіння» (*possedere*), яке дозволяло розрізняти: «речі людського права» можуть або перебувати в чіємусь особистому розпорядженні, або належати всій сукупності громадян. Саме за допомогою цього терміну поняття «власності» визначалося в ранніх джерелах європейської юриспруденції. Причому, згідно римської традиції, власність не поділялась на «приватну» і «суспільну», оскільки сам термін «*proprietas*» чітко вказував на належність відповідного предмета, речі, об'єкта тій чи іншій особі [2, с.

189]. Таке розуміння обумовлене історією формування поняття «власності».

В даному контексті важливо виходити з універсальної «ідеї межі», («відмежування») як джерела основних світоутворюючих «граничних понять». М.Фуко відмічає: «Обмін і поєднання – це позитивні фігури, котрі відіграють свою роль всередині складних систем відмежування і, без сумніву, не могли б функціонувати незалежно від останніх» [10, с. 70]. Обмін, «занурений» в захисні рамки, обмежений кордонами, мав потребу у відокремленні від зовнішнього насилля, у «фільтрі», котрий залишає «своїх» і відганяє «чужих». Юридичні норми, які виникали при такому обміні, мали характер тісного взаємозв'язку. Наприклад, описане римськими юристами, одержане в результаті купівлі-продажу право на річ не було тим абсолютним, виключним правом власності, яке ми знаємо сьогодні. Покупець речі не відразу, а через певний час – рік або два (для землі) – ставав володарем певного права на річ. До цього всі суперечки про річ повинні були вирішуватися із залученням попереднього володаря (продавця), який «своєю позицією зміцнював позицію покупця» [7, с. 93-96]. Ця юридична форма, скоріше всього, є не втраченим до сьогодні універсальним уявленням про наявність в кожній речі сакральної сили її попередніх володарів, яка продовжує підкорювати останнього володаря (покупця). Разом з тим уособлена в речі сила «чужих» богів могла бути негативною, шкідливою, але не могла створити стійкого юридичного зв'язку і залежності, оскільки «чужі» боги не приймали участі в сакральному і морально-правовому житті даного суспільства (спільноти) [7, с. 96-97].

Слід підкреслити, що сутність власності виявляє лише одну свою сторону, якщо обмежувати суб'єкт-об'єктне відношення, яке виникає в результаті емансипації людини з архаїчної спільноти, лише завданнями і функціями матеріального виробництва. На цій основі може виникати закономірно тільки «трудова» обґрунтування власності. Таку позицію займав Дж. Локк, котрий здійснив найбільший вплив на економічну й правову свідомість епохи Нового часу. Він виходив з того, що людина - «господар, володар своєї власної особистості, її діяльності та її праці», і саме тому «праця спочатку дає право на власність, праця спочатку стала джерелом права власності» [9, с. 289-290]. Воно полягало в тому, що вироблена цією особистістю власність спиралося на постулат римського права: «Плоди, які приносить річ, належать власнику речі». В подальшому цей принцип був розгорнутий в цілий ряд положень, на якому будувалося громадянське суспільство.

Підкреслимо, що власність – це також спосіб і форма опредметнення особистості, хоча і не єдина. Людина одержує правове визнання не тільки як працівник, але і як «суб'єкт ідеальних відносин» і «носіє ідеальних якостей». Не лише творчих, але й інших соціально обумовлених властивостей. Наприклад, престижу, релігійно чи іншим способом мотивованої філантропії, гонору тощо, які також мають потребу у речовій субстанції (бути матеріально опредметненими). Власність, виступаючи частиною особи, «немислимої без неї» (Арістотель), звичайно, набуває її властивостей. В цьому плані не викликає заперечення твердження, що «власність по природі своїй є начало духовне, а не матеріальне» [5, с. 236]. Поняття «власності» саме по собі «більш належить області права, моральності і психології, ніж – області відносин господарських. Невід'ємна основа власності, як справедливо визначають всі серйозні філософи нових часів, полягають в самій сутності людської особистості» [3, с. 138].

Подібна позиція стосовно пояснення сутності власності впливає з освоєння «зовнішнього світу», що приводило до реалізації сутнісних сил людини. Нагадаємо, що корінь *res* (річ), який утворює слово «реалізація», і надавав їй значення досягнення чогось «ідеального» у «речову» (предметну) форму. Ця, на перший погляд зовнішня, поверхова експансія – необхідний етап формування рефлексії, котра є першою умовою усвідомлення людиною самої себе (самосвідомості). Залежність людини від «своїх» речей залишається з нею назавжди, визначаючи «можливість (або неможливість) її постійної самоідентифікації, знаходження себе в світі» [3, с. 139-140]. Реалізація себе в речовинному (матеріальному) світі – не тільки право людини, але право і самого матеріального світу, спосіб залучення її до світового порядку.

Для самореалізації людини потрібен певний «матеріальний простір». Але головне полягає в тому, щоб ця речовинна (матеріальна) сфера була цілком вільна, була «своя». Адже стати собою можна тільки в своєму: для дійсності і повноти буття недостатньо «себе», а необхідно мати «своє» (М. Бердяєв). Саме тому всі відносини набувають юридичного змісту, що приводить до встановлення власності, котра визначає як «свої» ті речі, завдяки яким особистість може вільно реалізуватися. Так, орендована річ може бути предметом привласнення праці і, таким чином, засобом доходу, але вона не «своя», а «чужа», вона пригнічує і забирає «душу». Той, хто позбавлений власності, позбавлений самого себе. Уявлення про силу і значимість людини оформлюється у речовинне (матеріальне) багатство.

Традиційне розуміння власності як економічної категорії є виразом відносин присвоєння засобів виробництва і створюваних за їх допомогою матеріальних благ в процесі їх виробництва, розподілу, обміну і споживання. Тут фіксується увага на тому, що факт належності матеріальних благ суб'єкту повинен визнаватися не тільки ним самим, але й іншими суб'єктами, тому виникає право власності як «суспільне відношення». Точка зору, яка вбачає у власності лише відношення людини до речі, підкреслює онтологічний момент, тобто «розглядає відносини власності як відображення реальної взаємодії власника з його майном» [2, с. 198]. Характерною рисою класичного (політекономічного) розуміння власності було підкреслення примату економічного змісту (економічної природи) над її юридичною формою, а також глибинної основи власності як «відношення між людьми» на відміну від «відношення людини до речі».

Зазначимо, що відносини власності охоплюють процеси присвоєння, відчуження, користування, володіння і розпорядження факторами виробництва і продуктами праці, стратегію і тактику розвитку виробництва, напрямки використання засобів, вибору форм організації праці і виробництва, а також контролю за ними. Важливо і те, що власність тісно пов'язана з економічною владою. Іншими словами, управління виробництвом є функцією власності, однією з її обов'язкових сторін. Як правило, керує виробництвом (і державою) той, хто є власником засобів виробництва. Власність є одним з ключових (хоча і не єдиним) елементів «економічної влади» (Г. Аренд).

Головним, визначальним в змісті власності є «присвоєння», котре означає відчуження об'єкта власності суб'єктом від інших суб'єктів. Від власності як певної форми «присвоєння» і «відчуження» потрібно відрізнити «володіння», «користування» і «розпорядження». Підприємець в ринковій економіці може не бути власником, але обов'язково повинен володіти правами «володіння», «користування» і «розпорядження» – триадою повноважень власності. Власність – це ціле, а її елементами (частинками цілого) є володіння, користування і розпорядження. Зв'язок між цими елементами полягає в тому, що розпорядження визначається користуванням, користування визначається володінням, володіння визначається формами власності. Вони перебувають в постійному розвитку. По мірі розвитку цивілізації змінювалися й відносини власності, приймаючи різноманітні форми. Серед них найбільш важливою і дискусійною виступає «приватна власність». Вона забезпечується системою правового захисту.

Отже, сучасні тенденції розвитку теорій власності пов'язані з посиленням багатоваріантності, поліфонії, багатоманітності її типів, форм та систем; «демократизацією», «деперсоніфікацією» й одночасно «індивідуалізацією» процесів привласнення, урізноманітнення об'єктів та суб'єктів відносин власності; ускладненням та збагаченням її соціально-економічного змісту. Відтак загострюється потреба у глибокому теоретичному осмисленні та адекватному відображенні нових реалій, що виникають у процесі постіндустріальної трансформації суспільства, зміни наукової картини світу на основі усвідомлення складної динаміки і суперечливої єдності економічних, соціальних і культурних процесів. Саме тому сучасна теорія власності характеризується плюралізмом наукових підходів, альтернативних течій і шкіл, які в процесі взаємодії збагачують не лише соціально-філософську науку, але й людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Политика / Аристотель. — Соч. В 4-х т. — Т. 4. — М.: Мысль, 1974. — С. 375—644.
2. Базилевич В.Д. Интеллектуальная собственность: креативы метафизического поиска / В.Д. Базилевич, В.В. Ильин. — К.: Знання, 2008. — 687 с.
3. Барг М. «Земное богатство» в видении анонима XV в. / М. Барг // Культура и общественная мысль. Античность. Средние века. Возрождение. — М.: Наука, 1988. — С. 130—156.
4. Бибихин В.В. Свое, собственное / В. В. Бибихин // Вопросы философии. — 1997. — № 2. — С. 71—81.
5. Булгаков С.Н. Философия хозяйства / С.Н. Булгаков. — М.: Наука, 1990.—412 с.
6. Гегель Г.В.Ф. Наука логики / Г.В.Ф. Гегель // Энциклопедия философских наук. — В 3-х т. — Т. 1. — М.: Мысль, 1975. — 452 с.
7. Дождев Д.В. Основные защиты владения в римском праве / Д.В. Дождев. — М.: Наука, 1996. — 238 с.
8. Козловски П. Общество и государство: неизбежный дуализм / П. Козловски. — М.: Республика, 1998. — 368 с.
9. Локк Дж. Сочинение в 3-х т. —Т. 3 / Дж. Локк. — М.: Мысль, 1985. — 560 с.
10. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко. — СПб.: А-скад, 1994. —406 с.

НЕКРОЛОГ

29 травня 2012 року пішов з життя відомий радянський та український філософ, спеціаліст з логіки, методології науки та теорії систем Авенір Іванович Уйюмов.

Він народився в селі Поріччя Шуйського району Іванівської області в Росії. Закінчив філософський факультет Московського державного університету імені М. В. Ломоносова (1949 рік), аспірантуру кафедри логіки (1952). Тема кандидатської дисертації «Аналогія в сучасній техніці» (1952).

В 1964 році захистив дисертацію на тему «Речі, властивості й відношення і теорія висновків за аналогією». Працював викладачем, доцентом, завідувачем кафедри філософії в Іванівському педагогічному інституті з 1952 по 1964 рік. Потім його запросили на посаду завідувача кафедри філософії Одеського державного університету імені І. І. Мечникова, на якій він працював до 1973 року.

З 1973 по 1996 рік завідував відділом теорії управління і системного аналізу в Одеському відділенні інституту економіки АН України. З 2000 року – провідний професор філософського факультету. Стаж викладацької роботи понад 50 років. Був членом спеціалізованих рад по захисту докторських та кандидатських дисертацій, зокрема Ради К.41.053, входив до складу редколегій журналів «Органон» (Братислава), «Наукове пізнання: методологія та технологія» (Одеса), «Перспективи» (Одеса), «Філософські пошуки» (Львів – Одеса). Очолював Одеську філософську спілку і брав активну участь в суспільному житті нашого міста.

Серед основних наукових результатів його діяльності – створення загальної теорії висновків за аналогією, виділення понад 50 формальних типів аналогічних умовисновків, створення параметричної загальної теорії систем, створення мови тернарного опису (рос. - ЯТО) – обчислення в рамках некласичної формальної логіки. Розробив ряд посібників з логіки, які видані не лише в нашій країні, але й в Китаї, Кубі, Польщі, Угорщині, Німеччині, тощо. Брав участь в багатьох міжнародних конгресах, конференціях. Йому присуджено звання «Заслужений діяч науки та техніки України».

Ця смерть стала великою втратою для філософів, вчених, колег, друзів та учнів, які завжди будуть про нього пам'ятати.

Кафедра філософії та соціології:

А. І. Кавалеров – д.філос.н., професор,
 М. С. Дмитрієва – д.філос.н., професор,
 А. А. Чунаєва – д.філос.н., професор,
 І. Г. Мисик – д.філос.н., професор,
 Є. Р. Борінштейн – д.філос.н., професор,
 О. В. Лісеєнко – д.соціол.н., професор,

А. А. Кавалеров – к.філос.н., доцент,
 Т. М. Поплавська – к.філос.н., доцент,
 Н. М. Виноградова – к.філос.н., доцент,
 І. В. Балашенко – к.філос.н., в.о. доцента,
 О. Б. Петінова – к.філос.н., доцент,
 аспіранти кафедри.